

A KORONAVÍRUSTAGADÓK KRIMINALIZÁLÁSA, ELEMZÉS A RÉMHÍRTERJESZTÉS RŐL A VÍRUS UTÁN

DORANG ZSANETT

doktorandusz hallgató (KRE ÁJK)

Absztrakt

Tanulmányom célja, hogy bemutassam a rémhírterjesztés különleges jogrend idején alkalmazható tényállását, az ezzel összefüggésben született 15/2020. (VII. 8.) AB határozatot, valamint a határozatot ért kritikákat. Véleményt formáltam a kritikák helytállósága tekintetében, továbbá ismertettem a bűncselekményre nézve 2022. év végéig született jogerős döntéseket, értékelve többek között azt, hogy a bíróságok hogyan értelmezték a 'védekezés eredményessége' kifejezést. Körüljártam azt, hogy vajon megvalósultak-e azok az aggodalmak, hogy a kiszámíthatatlan törvényszöveg okán önkényes jogalkalmazásnak lehetnek-e az állampolgárok az áldozatai. Továbbá, a megsokszorozódott büntetőeljárásokból vajon mennyiben lehet a norma pontatlanságára következtetni, és hogy az új tényállás mennyiben alkalmas arra, hogy a jövőben esetlegesen bekövetkező különleges jogrend idején is a köznyugalom fenntartásában eszközül szolgáljon.

Kulcsszavak: rémhírterjesztés, különleges jogrend, Alkotmánybíróság, koronavírus, szólásszabadság, normavilágosság, védekezés

CRIMINALIZATION OF CORONAVIRUS DENIERS, ANALYSIS OF FEARMONGERING AFTER THE VIRUS

Abstract

The purpose of my study is to present the qualified case of fearmongering, which can be applied in special legal order, also to expose the 15/2020. (VII. 8.) Constitutional Court ruling, and the critics of the Constitutional Court decision. I expressed my opinion about the criticism that the decision received in addition, the court decisions that occurred until the end of 2022 were presented. It was evaluated how the courts interpret the term: 'effectiveness of the defense'. I examined whether the concerns that citizens could be vi-

ctims of arbitrary application of the law due to the unpredictable statutory elements of the law were realized. Furthermore, the extent to which the inaccuracy of the norm can be inferred from the increased number of criminal proceedings, and is the new law suitable for serving as a tool for maintaining public peace even during a special legal order that may occur in the future?

Keywords: fearmongering, special legal order, Constitutional Court, coronavirus, freedom of speech, clarity of norms, defense

1. Bevezetés

A Covid-19 világjárvány, amely 2020-ban gyűrűzött be hazánkba, olyan szintű fenyegetést jelentett az állampolgárok egészségére és életére nézve, hogy ennek megóvása és a tömeges megbetegedést okozó világjárvány következményeinek elhárítása érdekében a Kormány a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendeletben veszélyhelyzetet hirdetett ki Magyarország egész területére nézve. A koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény (a továbbiakban: Védekezési-törvény) meghatározta a veszélyhelyzettel összefüggő szabályokat, amelynek keretében módosításra került a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) is. A Btk. 322/A. §-a járványügyi védekezés akadályozása néven megalkotott új bűncselekményként jelent meg a törvénykönyvben, a rémhírterjesztés 337. § (1) bekezdésében szabályozott esetét pontosította a jogalkotó, valamint egy új speciális tényállást alkotott a (2) bekezdésben, amely kizárólag a különleges jogrend idején követhető el.¹

A koronavírus a jog, azon belül is a büntetőjog számos szegmensét érintette, jelen tanulmányban kizárólag a rémhírterjesztés bűncselekményével kívánok foglalkozni, annak is a Btk. 337. § (2) bekezdésében szabályozott tényállásával, az azzal összefüggésben meghozott Alkotmánybírósági határozattal, valamint azon jogerős ítéletekkel, ahol az elítélt az imént említett bűncselekményt követte el. Kísérletet teszek annak meghatározására, hogy a szabályozást érintő kritikákban legtöbbet feltett kérdésekre választ szolgáltatnak, mint például, hogy a bíróságok hogyan értelmezik azt a kifejezést, hogy a 'védekezés eredményessége', valamint miben nyilvánulhat meg annak az akadályozása vagy meghiúsítása.

Észrevételeim szerint, megvolt abban a konszenzus az erősen kritikai írások tekintetében is, hogy maga a cél, vagyis hogy a jogalkotó minden lehetséges eszközével képes legyen megakadályozni azt, hogy a védekezés egy különleges

1 Védekezési-törvény 1–10. §.

jogrendre okot adó esemény ellen kudarcba fulladjon ez önmagában nem vitatott. Továbbá abban is, hogy a pánik és a félelem egy ilyen helyzetben nem bizonyul segítségnek, így ennek az akadályozására tett lépések becsülendők, azonban a módszerek váltottak ki ellentétes véleményeket.²

Korábban a rémhírterjesztésről megjelent tanulmányok, szakmai eszmefuttatások elsősorban dogmatikai elemzést végeztek el, amelynek fő oka, hogy a Btk. 337 § (2) bekezdésére nézve akkor még nem voltak jogerős elítélések. Ezért érdemes most újra foglalkozni a rémhírterjesztéssel, megvizsgálva, hogy a felvetett elméleti problémák hogyan alakultak a gyakorlatban. Jóllehet túlzás lenne azt állítani, hogy ma már beszélhetünk gyakorlatról a rémhírterjesztés speciális alakzatára nézve, hiszen mindösszesen három jogerős ítélet született 2022. év végéig, azonban véleményem szerint mégis érdemes ezeket eseteket megvizsgálva a gyakorlati tapasztalatokat megjeleníteni az értekezésben.

2. Alaptörvény módosítás

A kilencedik alaptörvényt módosítás megreformálta a különleges jogrend alkotmányos szabályait, amelynek következtében a korábbi hat esetkör helyett jelenleg három – hadiállapot, szükséghelyzet, veszélyhelyzet – van hatályban. Az indoklás, a módosítás céljaként – többek között – a korszerűsítést, a rendszerszintű megújítást és a többletgaranciák beépítését jelölte meg.³

A mostani ügyszöveghez kapcsolódó 52. cikk (2) bekezdése – korábban 54. cikk (1) bekezdése – azonban változatlanul maradt, a következő tartalommal: „Különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása – a II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)–(6) bekezdésében megállapított alapvető jogok kivételével – felfüggeszthető vagy az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túl korlátozható.”

A módosítás egyúttal egy plusz garanciát kívánt beépíteni azáltal, hogy megerősítette az Alkotmánybíróság szerepét különleges jogrend idején, amelynek folyamatos működésének biztosítása végett a Kormány kötelezettségei közé utalta az ehhez szükséges intézkedések megtételét.⁴

2 Pl.: IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 28. pont., GUBIS, Philip: *A koronavírus-járvány miatt aktuális egyes bűncselekményi tényállások dogmatikai áttekintése*. In: AMBRUS István (szerk.): *COVID-19 és büntetőjog Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme járvány idején*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2021, 43–64., BENCZE Máttyás – GYŐRY Csaba: *Hírek szárnyán: A rémhírterjesztés bűncselekménye és a jogbiztonság*. *Magyar Tudomány*, 2021/5, 614–624.

3 Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítása indoklás.

4 Uo. 52. cikkhez fűzött indoklás.

3. Alkotmányossági problémák

A 15/2020. (VII. 8.) AB határozatban foglalkozott az Alkotmánybíróság a Btk. 337. § (2) bekezdésnek alkotmányossági vizsgálatával, ahol az indítványozó az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésére (jogállamiság elve, különös tekintettel a normavilágosságra), IX. cikk (1) bekezdésére (szólásszabadság), valamint a XXVIII. cikk (4) bekezdésére (*nullum crimen sine lege certa*) tekintettel vélte alkotmányellenesnek a fent idézett szakaszt.⁵

A tényállás ellen megfogalmazott kritikákban is ugyanazon aggályok jelentek meg, mint amelyre a panaszos is hivatkozott, ezért az indítványon keresztül kívánom bemutatni a Btk. 337. § (2) bekezdése tekintetében a tudományban is megfogalmazott problémákat.

3.1. *Nullum crimen sine lege certa* és a jogállamiság elve

3.1.1. Az alkotmányjogi panasz tartalma

Az indítványában a panaszos a *nullum crimen sine lege certa* és a jogállamiságból levezethető normavilágosság elvével összefüggésben fejtette ki, hogy a tényállásnak a megfogalmazása teljességgel kiszámíthatatlan és tág teret enged az önkényes jogalkalmazásnak, eleve értelmezhetetlen és bizonytalan-ságban hagyja a norma címzettjeit utalva elsősorban az „alkalmasnak lenni arra, hogy a védekezést akadályozza vagy megghiúsítsa” szófordulatokra.⁶

Az indítványozó szerint a támadott tényállás megfoghatatlan fogalmakat használ, ennek keretében utalt az „alkalmasnak” lenni kifejezésre, amely a védekezés akadályozására vagy megghiúsítására irányul. Továbbá rámutatott arra, hogy jelenleg „még nem tudjuk, hogy a koronavírus ellen mi a legjobb védekezés. Mi több, azt sem tudjuk, hogy van-e egyáltalán jó védelem, vagy csak rossz és rosszabb választásaink vannak? Mindezért, az »itt és most« folyó vitákban lehetetlen megmondani – nagyon szűk kivételekkel –, hogy mi is akadályozza vagy hiúsítja meg valójában a védekezést.” A panaszos megjegyezte továbbá, hogy a „nyomozóhatóság nincs abban a helyzetben (legalábbis az

5 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [1] Indoklás.

6 IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 16–17, 19. pont. Tartalmát tekintve ugyanez olvasható ki például a következő írásokban is: <https://helsinki.hu/remhirterjesztes-ujratoltve/> (2023. 03. 10.), BENCZE – Győry i. m. 618–623., <https://www.es.hu/cikk/2020-04-17/toth-mihaly/kozveszely-es-remhir.html> (2023. 03. 10.), <https://jog.tk.hu/blog/2020/04/a-remhirterjesztes-tenyallasanak-jogalkalmazasi-kerdesei> (2023. 03. 10.)

esetek nagy részében), hogy eldöntse, egy akár hamis vagy elferdített szólás jelenleg alkalmas-e a védekezés akadályozására [...] a legjobb szándékkal is az esetek túlnyomó többségében önkényesen fogja alkalmazni”. Az indítványozó úgy vélte, hogy fenn áll annak az esélye is, hogy a terhelt ’utólagos okosság’ áldozatává válik, azáltal, hogy „nem lesz lehetősége annak vizsgálatára, hogy az elkövetéskori objektív tudásállapothoz mérjük az »elkövető« szubjektív megnyilvánulását és megvizsgáljuk, tévedése menthető volt-e.”⁷

3.2. Szólásszabadság sérelme

A panaszos abból a gondolatmenetből indult ki, hogy egy krízisből kivezető út az nem gördülékeny, éppen ezért akkor tudjuk a legoptimálisabban kezelni a szituációt, ha a helyzettel kapcsolatos eszmék és információk minél szabadabban áramolhatnak. „A megoldási javaslatokat a lehető legszélesebb körben meg kell vitatni és azt az államnak és a jognak lehetővé kell tennie és a létező legkisebb korlátozásnak kell alávetnie.” Továbbá, az indítványozó az Alaptörvény 28. cikk (1) bekezdésében foglalt józan ész alkalmazandóságának elvére nézve megjegyezte, hogy különleges jogrend idején „nemhogy a szólásszabadságnak legnagyobb korlátozhatóságából kell kiindulni, hanem éppen ellenkezőleg a lehető legnagyobb fokú érvényesülés a zsinórmérték. Ezt teszi ugyanis indokoltá az adott krízis elleni leghatékonyabb védekezés értéke”.⁸

A panaszban az indítványozó az esetre nézve igyekezett az – Alkotmánybíróság által kimunkált – szükségesség-arányosság tesztjét alapul véve végigvezetni az érvelését, amelyre végső következtetésként állapította meg, hogy az említett teszten nem tudna a támadott rendelkezés átmenni. Állítása szerint a szabályozás nem tekinthető arányosnak figyelemmel a büntetőjog *ultima ratio* jellegére, valamint az akár öt év letöltendő szabadságvesztésre, amely a szólásszabadság tekintetében eltúlzott szankció. A szükségesség esetében utalt arra, hogy „számos olyan megnyilvánulás áldozatul eshet az új rémhírterjesztési tényállásnak, melyek semmilyen valós veszélyt nem jelentenek, sőt akár olyanok is, amelyekről utóbb kiderül, hogy érdemben hozzájárultak a veszélyhelyzet elhárításához.”⁹

7 IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 16–18. pont.

8 Uo. 27, 29–30. pont.

9 Uo. 27–34. pont.

3.3. Az igazságügyi miniszter észrevételei

Az Alkotmánybíróság megkeresése alapján az igazságügyi miniszter az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogállamiság elvéből levezethető normavilágosság követelményének sérelme kapcsán megjegyezte, hogy ezen elvre az alkotmányjogi panasz eljárásban – az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint – csak kivételes esetekben a visszaható hatályú jogalkotás és a felkészülési idő hiányára nézve van lehetőség hivatkozni, a panaszos azonban nem ezen kivételes esetekre alapította az indítványát.¹⁰

A *nullum crimen sine lege* elvével kapcsolatosan az Igazságügyi Miniszter hangsúlyozta, hogy „annak ellenére, hogy a tényállás a köznyugalom elleni bűncselekmények között [...] nyert szabályozást, annak jogi tárgya nem kizárólag a köznyugalom, hanem a közbiztonság is. A védekezés eredményességének akadályozása vagy megghiúsítása ugyanúgy veszélyezteti azt a jogi tárgyat, amely a közveszély okozása, különösen a közveszély elhárítása, illetve következményeinek enyhítése fordulat [...], illetve a járványügyi védekezés [...] oltalma alatt áll.” Észrevételeiben kifejtette, hogy a rémhírterjesztés támadott tényállása nem hozott be egy újabb jogi tárgyat, „hanem csak a már védelem alatt álló jogi tárgy veszélyeztetésének egy speciális módon történő elkövetésére alkotott formailag elkülönített szabályozást.” Mindezekből következőnek vélte, hogy a büntetőjogi felelősség megállapításához nem elégséges a köznyugalom általános absztrakt sérelme, szükséges a közbiztonság veszélyeztetése is.¹¹

Az igazságügyi miniszternek a normatartalom világosságával kapcsolatosan tett észrevételei közül a következőket emelném ki: „a veszélyhelyzet kihirdetéséről külön jogszabály rendelkezett, amellyel behatárolhatóvá vált, hogy a védekezés kifejtésére egyáltalán milyen körben kerülhet sor. [...] A védekezés eredményességéhez kötődő akadályozás vagy megghiúsítás a büntetőjogban ismert fordulatok, azok tartalmával kapcsolatosan kialakult joggyakorlat ismerhető fel. Ezek az elkövetési magatartások találhatóak meg a hatósági eljárás megzavarása bűncselekményben [Btk. 279. §] is, amely ugyanúgy konkrétan körülhatárolható tevékenység ellen ható magatartást rendel büntetni. Egyéb tényállási elemek nem különböznek a rémhírterjesztés

10 IV/699-3/2020. számú igazságügyi miniszteri állásfoglalás II. pont. Az igazságügyi miniszter nem találta befogadhatónak az alkotmányjogi panaszt, amelynek indokai megegyeznek Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleményében kifejtettekkel, így ezen kérdéskört csak a 3.6. fejezetben tárgyalom.

11 Uo. III.1. pont.

első alapesetétől [Btk. 337. § (1) bekezdés].”¹²

Továbbá, az igazságügyi miniszter megjegyezte, hogy különleges jogrend idején a jogalkotónak Alaptörvényben rögzített joga bizonyos alapvető jogoknak a felfüggesztése, avagy az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés szerinti mértéken túli korlátozása.¹³

3.4. A legfőbb ügyész gyakorlati értékelése

Az Alkotmánybíróság felkérte a Legfőbb Ügyészt is, hogy tájékoztassa a testületet a támadott tényállással összefüggő eddig kialakult jogalkalmazási gyakorlatról.¹⁴ Ennek keretében a Legfőbb Ügyész kifejtette, hogy a rendelkezés hatálybalépése óta eltelt rövid időre tekintettel nem jött létre joggyakorlat.¹⁵

A Legfőbb Ügyész 2020. május 28. napján kelt állásfoglalásában bemutatta az addigi adatokat a Btk. 337. § (2) bekezdésével összefüggésben, amely értelmében:

- 10 büntetőügy tárgyát képezte a bűncselekmény,
- 1 ügyben határoztak a feljelentés elutasításáról,
- 1 ügyben az eljárás megszüntetéséről,
- 7 ügyben volt akkor folyamatban a nyomozás,
- 1 ügyben került sor vádemelésre,
- 3 ügyben került sor ügyészségi intézkedésre, a nyomozó hatóság törvénysértő intézkedései miatt, amelyek közül 2 ügyben adott helyt az ügyészség a gyanúsítás elleni panasznak.¹⁶

Mindhárom utóbbi ügyben a közlés a Facebook közösségi oldalon történt, az egyik ügyben a nyomozóhatóság tévesen tekintett a járványügyi helyzettel kapcsolatos kritikát, politikai véleménynyilvánítást bűncselekménynek, a második esetben a közzétett poszt politikai véleménynyilvánítást és valós tényállítást közölt, a harmadik ügyben pedig becsületsértés gyanúját keltő cselekményt minősített tévesen rémhírterjesztésnek a nyomozóhatóság.¹⁷

A fentebbi ügyekből a Legfőbb Ügyész 2020. május 25. napján a Btk. 337. § (2) bekezdésére vonatkozó iránymutatást adott ki az ügyészségi jogalkal-

12 Uo. III.2. pont.

13 Uo. IV.1. pont.

14 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [18] Indoklás.

15 IV/699-5/2020. számú legfőbb ügyészi állásfoglalás.

16 Uo.

17 Uo.

mazói gyakorlat egysége érdekében. Az ügyészégi iránymutatásból kiemelendő, hogy elemezte a rémhírterjesztés speciális tényállását, az elkövetési magatartására nézve megjegyezte, hogy az csak valótlan tény vagy való tény elferdítve állítása illetve híresztelése lehet, azonban ezeknek túl kell mutatnia az egyes intézkedések kritikáján, és alkalmasnak kell lennie „olyan emberi cselekedés, mulasztás, illetve ezzel összefüggő következmény előidézésére, amely a védekezést szolgáló járványügyi intézkedések, illetve más, a járvány terjedésének megakadályozása, káros hatásának megelőzése vagy elhárítása érdekében előírt rendelkezések ellenében hatnak.”¹⁸

3.5. Az Alkotmánybíróság értékelése

Az Alkotmánybíróság áttekintve korábbi gyakorlatát, hangsúlyozta, hogy a „nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elveket megfogalmazó alkotmányos szabály a jogállamok egyik legnagyobb múltra visszatekintő garanciáját jeleníti meg: az állami büntetőhatalom gyakorlásának korlátját és gyakorolhatóságát övező feltételek előre megismerhetőségének követelményét.” Rögzíti továbbá, hogy a „norma megszővegezéséből fakadó nehézségek csak ott vetik fel a jogbiztonság sérelmét, és válik elkerülhetlenné a norma megsemmisítése, ahol a jogszabály eleve értelmetlen, és ez alkalmazását kiszámíthatatlanná, a norma címzettjei számára előreláthatatlanná teszi. [...] Az alkotmányossághoz hozzátartozik az is, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése szerinti »cselekmény« bűncselekménnyé nyilvánítása ne tartalmazzon határozatlan fogalmakat”.¹⁹

Az Alkotmánybíróság azonban a támadott tényállásra nézve arra a döntésre jutott, hogy „*nincsen kellő következtetési alap annak megállapítására, hogy az abban szereplő egyes meghatározások [...] eleve értelmetlenek és ezért alkalmazhatatlanok lennének*”. A testület – akárcsak az igazságügyi miniszter – a tényállásban szereplő fogalmakat egyezőnek találta a Btk. más tényállásának elemeivel. Hivatkozott továbbá arra, hogy e fogalmakra nézve bírói gyakorlat is rendelkezésre áll, amely segítséget nyújthat. Valamint, „*a bírói gyakorlat tartozik annak meghatározására is, milyen elkövetési mód, vagyis milyen cselekmény alkalmas arra, hogy az »a védekezés eredményességét*

18 NF. 1086/2020/66. számú ügyészégi iránymutatás. Az iránymutatás és a fentebb hivatkozott két állásfoglalás is elérhető a következő linken: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/BD83430C4D2A942AC125855E005C4028?OpenDocument> (2023. 03. 18.)

19 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [41]–[42] Indoklás.

akadályozza vagy megghiúsítsa». Sem a védekezés eredményessége, sem az akadályozás, sem a megghiúsítás nem eleve értelmezhetetlen tényállási elem. A Btk. több törvényi tényállásában megkívánja a cselekménynek valamely következmény előidézésére való alkalmasságát. Ez az alkalmasság a cselekmény objektív hatóképességét, hatásirányát jelöli.»²⁰

Az Alkotmánybíróság a Btk. 337. § (2) bekezdésének elemzése keretében megállapította, hogy szándékos bűncselekményről van szó, szerepel benne az elkövetés ideje és módja, amelyek esetleges (szituatív) ismérvek, vagyis nem minden tényállásban kapnak helyet. A szándékosságból következik, hogy az elkövetőnek minden ismérvel tisztában kell lennie, így azzal, hogy „cselekményét különleges jogrend idején valósítja meg, hogy az általa állított tény valótlan, vagy a valós tényt jelentősen elferdítette, valamint annak is, hogy állításának közlése (objektíve) alkalmas arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa”, valamint hogy az e feltételeknek megfelelő közlése nagy nyilvánosság előtt történt. A büntetőjog szabályainak megfelelően, ha az imént ismertetett bármelyik elemre nézve nem terjed ki az elkövetőnek a tudatartalma, illetve a szándéka, akkor nem valósult meg bűncselekmény.²¹

Az alkotmánybíróság leszögezte, hogy a támadott rendelkezés nem alkalmazható általánosságban a közéleti vitákra, és szabadon kritika tárgyává tehető a közhatalom gyakorlóinak intézkedései, mivel a jogszabály csak az olyan valótlan információkra vonatkozik, amelyek alkalmasak arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozzák, vagy megghiúsítsák különleges jogrend idején, így nem a közéleti vitákra tartalmaz korlátozást.²² Továbbá, a különleges jogrend az alkotmányos szabályozás különös része, amely keretében a jogalkotónak bővített az eszköztára annak érdekében, hogy megfelelően tudja kezelni az általános állami működéstől eltérő időszakokat. Mindemellett, az Alaptörvényen alapul a különleges jogrendre okot adó helyzetek elleni védekezés, ezért nem lehet szükségtelennek vélni az olyan közlések elhárítását, amely e védekezést képesek akadályozni vagy megghiúsítani. Hangsúlyozandó, hogy a közlés időpontjában vitatott, vagy az olyan tényállításokra, amelynek valótlansága a közlést követően derül ki, a tényállás nem alkalmazható, kizárólag a tudottan valótlan vagy elferdített tényállításokra.²³

Az Alkotmánybíróság ismertette még a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban kifejtett differenciáját az értékítéletek és a tényállítások között, amely szerint

20 Uo. [43] Indoklás.

21 Uo. [44]–[46] Indoklás.

22 Uo. [47], [52] Indoklás.

23 Uo. [48]–[49] Indoklás.

az „értékítéletek közös sajátossága, hogy igazságtartalmuk nem ellenőrizhető és nem igazolható. Az értékítéletekkel szemben a tényállítások mindig olyan konkrétumokat tartalmaznak, amelyek valósága bizonyítás útján igazolható, ellenőrizhető.” Ennek értelmében a valós tényekkel szemben a közügyeket érintő véleménynyilvánítás szabadsága korlátlanul érvényesül, azonban a hamis tények állítása vagy híresztelése esetében csak akkor áll fenn, ha a híresztelő nem tudott annak hamisságáról és a foglalkozásánál fogva megkívánt körültekintést sem mulasztotta el. A fentiekből pedig az következik, hangsúlyozva egyúttal, hogy a támadott tényállás csak szándékos magatartást rendel büntetni, és a közlések szűk körére vonatkozik, hogy a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatásra nem terjed ki a Btk. 337. § (2) bekezdése, ezért az Alkotmánybíróság elutasította az alkotmányjogi panaszt.²⁴

Azonban alkotmányos követelményként fogalmazta meg, *„hogy a szándékos bűncselekmény csak az olyan tényközlésre terjed ki, amelyről az elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett, hogy az hamis vagy amelyet maga torzított el és amely a különleges jogrend idején a védekezés akadályozására vagy megghiúsítására alkalmas. Az elkövetés idején vitatott és csak a későbbiekben hamisnak bizonyuló tények közlése nem vonható a Btk. 337. § (2) bekezdésének hatálya alá.”*

3.6. Különvélemény

A határozathoz egyedül Czine Ágnes alkotmánybíró fűzött különvéleményt, amelyben egyet nem értését fejezte ki a rendelkező részben foglaltakkal. Álláspontja szerint nem álltak fenn az Abtv. 26. § (2) bekezdésben foglalt befogadási feltételek, ezért – az érintettség hiánya miatt – visszautasításnak lett volna helye. Az idézett szakasz szerinti kivételesen kezdeményezhető eljárás esetén az érintettség csak akkor áll fenn, ha az alaptörvény-ellenes jogszabályi rendelkezés alkalmazása vagy hatályossá válása folytán, közvetlenül bírói döntés nélkül következik be a jogsérelem, és nincs annak orvoslására szolgáló jogorvoslati eljárás. Az Alkotmánybíró felhívta a figyelmet arra, hogy az Alkotmánybíróságnak szem előtt kell tartania az ilyen típusú eljárásokban, hogy az „Alaptörvény 24. § (2) bekezdés c) és d) pontja szerinti alkotmányjogi panasz jogintézményének egyaránt elsődleges célja [...] az egyéni, szubjektív jogvédelem: a ténylegesen jogsérelmet okozó alaptörvény-ellenes jogszabály, illetve alaptörvény-ellenes bírói döntés által okozott jogsérelem orvoslása.” Ennek következtében „kivételes panasz esetében, mivel az közvetlenül a

²⁴ Uo. [50], [59]–[61] Indoklás.

norma ellen irányul, különös jelentősége van az érintettség vizsgálatának, hiszen a panaszos alapjogában való személyes, közvetlen és aktuális sérelme különbözteti meg a kivételes panaszt az utólagos normakontroll korábbi, bárki által kezdeményezhető változatától.” Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján, az érintettségnek személyesnek, közvetlennek és aktuálisnak kell lennie a tárgyalt kivételes panasz esetében. Az érintettség érintettsége nem állapítható meg, „ha a támadott jogszabályi rendelkezést az indítványozóval szemben nem alkalmazták, vagy annak hatályosulása őt közvetlenül nem érintette.” Az érintettség pedig abban az esetben lehet aktuális, ha az az alkotmányjogi panasz benyújtásakor áll fenn. Az Alkotmánybíró álláspontja szerint a „feltételek kellően körültekintő értékelése eredményeként az Alkotmánybíróságnak [...] arra a következtetésre kellett volna jutnia, hogy az indítványozó személyes, közvetlen és aktuális érintettsége nem áll fenn.”²⁵

Az Alkotmánybíró az indítványozó által hivatkozott 3/2019. (III.7.) AB határozat tekintetében is differenciát állapít meg, mivel „az indítványozó szervezet [...] olyan tevékenység folytatására jött létre, amelyek az új tényállás eredményeként tiltottá, büntetéssel fenyegetetté válhatnak.” Az Alkotmánybíróság arra tekintettel állapította meg az Abtv. 26. § (2) bekezdése következtében megkövetelt személyes, közvetlen és kivételes, hogy az indítványozó szervezet olyan tevékenység folytatására jött létre, amely emlékeztetett a miniszteri indoklásban szerepeltetettre, így ha alkalmazandó lett volna rájuk a Btk. módosítása, akkor a tevékenységük beszüntetésére kényszerültek volna. A befogadási feltételekkel összefüggésben az Alkotmánybíró kifejtette, hogy a jelen határozat az Alkotmánybíróság gyakorlatából eredő, és a 3/2019. (III.7.) AB határozatban is *„kifejtett szempontok vizsgálatát az érintettség vonatkozásában egyfajta általános jelleggel, az indítványozó személyéből fakadó egyéni sajátosságoktól elszakadva, azokat az értékelés során figyelmen kívül hagyva, kizárólag az új jogszabály értékelése alapján végezte el.”* A vizsgálat ezen belső ellentmondása az Alkotmánybíró megítélése következtében ugyan csak az érintettség megállapításának a kizárására kellett volna vezetnie.²⁶

A befogadással kapcsolatos megállapítások tekintetében egyetértésemet tudom kifejezni az Alkotmánybíró által írtakkal, valamint osztani tudom Ambur István és Gárdos-Orosz Fruzsina aggodalmait arra nézve, hogy a közvetlen hatályosulás új gyakorlatát elfogadva – amely esetében a befogadáshoz elegendő az indítványozónak azt bizonyítania, hogy a támadott norma rá nézve személyesen, közvetlenül és aktuálisan váltott ki magatartásformálást – bármely

25 Uo. [65]–[70] Indoklás.

26 Uo. [70]–[72] Indoklás.

norma alkotmányosságának érdemi vizsgálata lehetségessé válik. A büntetőjog *ultima ratio* jellege vitathatatlan, ugyanakkor ez az értelmezés egyszerre közelíti az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti eljárást az utólagos normakontroll korábbi, bárki által kezdeményezhető változatához, és egyben teszi bizonytalanná is a tárgyalta alkotmányjogi panasz befogadhatóságára vonatkozó szabályokat.²⁷

Továbbiakban az Alkotmánybíró egyetértését adta az igazságügyi miniszter állásfoglalásához, hogy a védekezés kifejtésének a köre behatárolhatóvá vált azáltal, hogy a veszélyhelyzet kihirdetéséről külön jogszabály rendelkezett. Valamint, az akadályozás és a megghiúsítás ismert fogalmak a büntetőjogban, ezek értelmezésével kapcsolatosan létezik joggyakorlat. Az elkövetési magatartások szerepelnek a hatósági eljárás megzavarása (Btk. 337. § (1) bekezdés) tényállásában, egyéb tényállási elemek pedig egyezést mutatnak a rémhírterjesztés alapesetével.²⁸

Az alkotmánybíró fel kívánta hívni a figyelmet arra, hogy az alkotmányos követelmény szükségtelen volt, mivel az abban értelmezett elemek szerepelnek a Btk. 337. § (1) bekezdésében, tehát „*azok értelmezése a kapcsolódó jogalkalmazói gyakorlatra figyelemmel az Alaptörvény rendelkezéseivel összhangban elvégezhető.*” Azonban az alkotmányos követelmény attól eltérő értelmezést nem végez, csupán megismétli azt, ezért a joggyakorlat számára nem nyújt segítséget az Alaptörvénynek megfelelő alkalmazásuk érdekében.²⁹

3.7. Következtetésem, reakcióim a kritikákra

Az Alkotmánybíróság kijelentéseivel összefüggésben, amelyeket a panaszos által hivatkozott normavilágosság és a *nullum crimen sine lege certa* elvére nézve tett, több szerző által is érték azon vádak, hogy nem reagál az indítványozó által ismertetett alapjogi aggályokra, megközelítésbeli eltérések vannak, nem az egyén felől vizsgálja meg a tényállás értelmezését. Példának okáért, nem értelmezte, hogy az indítványozó miért véli aggályosnak az 'alkalmas a védekezés eredményességének akadályozására vagy megghiúsítására' kifejezést. Problémaként fogalmazódott meg, hogy egyes nézetek szerint az Alkotmánybíróság a tényállás pontosabb értelmezését a jövőbeli bírósági gyakorlatra

27 Ld. AMBRUS István – GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: 15/2020. (VII. 8.) AB határozat – Rémhírterjesztés. In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990-2020. (II. kötet). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2021, 1022.

28 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [73]–[74] Indoklás.

29 Uo.

hárította. A véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben pedig, hogy nem alkalmazta a szükségesség-arányosság tesztjét az esetre nézve.³⁰

A továbbiakban, elemzés alá kívánom vonni, hogy valóban helytálló-e, hogy az Alkotmánybíróság nem reagált az indítványozó által ismertetett alapjogi problémákra.

Az alkotmányjogi panasz 16. pontja hivatkozott arra, hogy bár a valótlan tény állítása vagy való tény elferdítése látszólag problémamentesnek tűnhet, ugyanakkor a rémhírterjesztés esetében kérdéseket vehet fel, hiszen rengeteg vita dúlt, a szakértők és a laikusok között is a maszkviselésre vonatkozóan.³¹ Ezzel kapcsolatosan az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a „véleménynyilvánítás szabadságát a sajtó sokszínűségéhez, a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatáshoz köti. Ehhez a hamis közlés önmagában nem járul hozzá”. Azonban az, hogy milyen vita dül a szakértők és a laikusok között, hogy a védekezésre vonatkozó egyes intézkedések indokoltak-e vagy sem, avagy hogy milyen kérdésekről szükséges tájékoztatást nyújtani a lakosság számára szabadon megvitatható kérdések.³²

A következő pontban az 'alkalmasnak lenni arra, hogy a védekezést akadályozza vagy megghiúsítsa' kifejezésekkel kapcsolatos aggályok szerepelnek. Talán ez a legproblémásabb a határozatban, amelyre a testület azzal a válasszal szolgált, hogy ezeknek a tényállási elemeknek a meghatározása nem eleve értelmezhetetlen, és a bírói gyakorlat fogja majd kialakítani azt, hogy mi az elkövetési mód, azaz milyen cselekmények alkalmasak ennek a megvalósítására. Az igazságügyi miniszter az állásfoglalásában, valamint Czine Ágnes a különvéleményében utalt arra, hogy a védekezés kifejtésére irányuló kör az behatárolható a veszélyhelyzet kihirdetéséről rendelkező jogszabály által.³³ Ezzel kapcsolatosan a törvényjavaslat indoklása megállapítja, hogy a „védekezéssel érintett kormányzati intézkedések a társadalom teljes spektrumát átfogják az egészségügytől, az oktatás és a hátforgalom korlátozásán keresztül a gazdasági intézkedésekig.”³⁴ Az indoklás is elismeri, hogy ez egy széles körű védett jogtárgy, azonban ennek ellenére is szükségesnek találja a fokozott büntetőjogi védelmét.³⁵

30 Pl.: DRINÓCZI Tímea: Az Alkotmánybíróság határozata a különleges jogrend idején megvalósuló rémhírterjesztésről. A szólásszabadság tartalma különleges jogrendben. *Jogesetek Magyarázata*, 2021/1, 7–8.; BENCZE – GYÖRY i. m. 621–622.

31 IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 16. pont.

32 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [52] Indoklás.

33 Uo. [43], [73], IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 17. pont, IV/699-3/2020. számú igazságügyi miniszteri állásfoglalás III.2. pont.

34 T/9790. számú törvényjavaslat 10. §-hoz fűzött indoklás 3. pont.

35 Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítása indoklás.

A következő pontban szereplő érvet, vagyis azt, hogy a nyomozóhatóság képes-e megítélni, hogy a közlés alkalmas-e a védekezésre, illetve az akadályozására vagy sem, későbbiekben a konkrét ügyeken keresztül kívánom körbejárni. Jelenleg annyit emelek ki, hogy külön a nyomozóhatóságra nem tért ki az Alkotmánybíróság, azonban bizalmát fejezte ki a bíróságok ítélőképessége felé. Továbbá azt elismerte a testület, hogy a tényeket és értéktételeket hordozó véleményeket sokszor igen nehéz elválasztani egymástól, és inkább e két fogalom differenciájával foglalkozott, mintsem a védekezés akadályozása vagy megghiúsítása kifejezéssel, bár hozzáteszem, hogy egyes tényállási elemeknek a kibontása, meghatározása nem a testület feladata, csupán annak eldöntése, hogy a fogalom mennyire körülhatárolható, jelentéstartalma mennyire meghatározható és így összeegyeztethető-e az Alaptörvénnyel. Számos jogi, köztük büntetőjogi fogalom van, amelyet a jogalkalmazás töltött meg tartalommal, ezek közül több esetben a jogalkotó később interpretálta is őket a törvénykönyvbe. Maga a közveszély is egy olyan fogalom, amelyet a bírói gyakorlat formált és alakított a mai arculatára, mégsem tekinthető alkotmányellenesnek, annak ellenére sem, hogy autentikus interpretációja hiányzik a Btk.-ból. Ettől függetlenül az Alkotmánybíróság szolgálhatott volna segítségül a jogalkalmazók számára, például az alkotmányos követelmény megfogalmazása helyett, amely – egyetértve a különvéleményben megfogalmazottakkal – szükségtelen volt, hiszen az a jogalkalmazók számára új információt nem foglalt magában.³⁶ Valamint a szándékos elkövetés kritériumaiból is levezethető, ugyanakkor Koltay András szerint az Alkotmánybíróság a szólásszabadság védelmét erősítette meg az alkotmányos követelmény rögzítésével.³⁷

Ugyancsak az indítvány 18. pontjában jelent meg, hogy a tényállás alapján fennáll annak az esélye, hogy a terhelt 'utólagos okosság' áldozatává válhat, vagyis csak utóbb derül ki, hogy nem volt igaza. Egyrészt az alkotmányos követelmény teljes egészében erre reflektál, másrészt ezzel kapcsolatosan végzett az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezést. Annyit hangsúlyoznák ki, hogy a „bűnösségnek az elkövetési magatartás kifejtésekor kell fennállnia”, valamint a bűncselekmény csak szándékosan követhető el, így a terheltnek tudnia kellett arról, hogy az általa közölt tények valótlanok, vagy elferdítettek, ennek hiányában nem valósult meg büntetendő cselekmény. Továbbá, az objektív értelemben vett valóság bír jelentőséggel, így vitatott tények nem vonhatók a bűncselekmény alá.³⁸

36 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [43], [73]–[74] Indoklás.

37 KOLTAY András: A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. *In Medias Res*, 2020/2, 335.

38 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [52]–[59] Indoklás.

A következőkben az indítványozó a válságos szituációból kivezető útra vonatkozóan tett megállapítást, miszerint: „ezen az úton legoptimálisabban akkor lehet végigmenni, ha a krízishelyzettel kapcsolatos eszmék, információk a lehető leghatékabban áramolhatnak. A megoldási javaslatokat a lehető leghatékabban meg kell vitatni és azt az államnak és a jogoknak lehetővé kell tennie és a létező legkisebb korlátozásnak kell alávetnie.”³⁹ Ezzel teljes mértékben egyetértek, ugyanakkor azzal is, hogy „ehhez a hamis közlés önmagában nem járul hozzá”, de még azok is élveznek védelmet bizonyos mértékben.⁴⁰

Az indítványozó hivatkozott az I. cikk (3) bekezdésében megjelenő szükségesség-arányosság követelményére az alapjog korlátozásra tekintettel.⁴¹ Azonban, – mint korábban arra már kitértem – az Alaptörvény 52. cikk (2) bekezdése értelmében különleges jogrend idején az alapvető jogok – bizonyos kivételekkel, azonban ebbe a körbe a szólásszabadság nem tartozik bele – felfüggeszthető vagy az I. cikk (3) bekezdésén túl korlátozható. Mindezekből kifolyólag nem tudok egyetérteni azzal, hogy az Alkotmánybíróság hiányosságot követelt volna el, hogy nem végezte el az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti szükségesség-arányosság tesztjét egy olyan kizárólag a különleges jogrend idején alkalmazható alapjog korlátozásra, amelyre pont a különleges jogrend okán nem alkalmazható a szükségesség-arányosság követelménye.⁴²

Ezzel kapcsolatosan megjegyezném, hogy Ambrus István és Gárdos-Orosz Fruzsina közös tanulmányukban szükségesnek és arányosnak találták a szólásszabadság korlátozását a rémhírterjesztés tekintetében, mivel azt a társadalmi érdeket, hogy a különleges jogrendet kiváltó ok mielőbbi megszűnését követően visszatérjünk az alkotmányos hatalom normális gyakorlásához, elementáris fontosságúnak értékelték, amely így arányban áll az 1-től 5 évig történő szabadságvesztéssel történő fenyegetéssel, főleg mivel ez a szankció kevésbé súlyos esetekben felfüggeszthető, vagy akár enyhébb büntetés – például pénzbüntetés – is kiszabható.⁴³

Ugyanakkor, azzal egyet tudok érteni, hogy az Alkotmánybíróság azt nem fejtette ki, hogy mit jelent az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésén túli korlátozhatóság, avagy alapjog felfüggesztése.⁴⁴ Bár lehetséges, hogy feleslegesnek

39 IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 29. pont.

40 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [51], [52] Indoklás.

41 IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 31. pont.

42 DRINÓCZI i. m. 8.

43 AMBRUS – GÁRDOS-OROSZ i. m. 1030.

44 DRINÓCZI i. m. 9.

tűnhet a korlátozhatóságnak a mértékét fejtegetni, mikor a felfüggesztésre is lehetősége van a jogalkotónak, azonban erre vonatkozóan az Alaptörvény értelmezése előremutató lett volna, főleg miután az Alaptörvény kilencedik módosításának az indoklásából az tűnik ki, – melyet korábban már ismertettem – hogy a jogalkotó egy erősebb szerepet kíván adni az Alkotmánybíróságnak a különleges jogrend idején, vagy legalábbis egy stabilabb működést biztosítani annak érdekében, hogy a polgárok alapvető jogai ne szenvedjenek csorbát különleges jogrend idején sem.

Az indítványozó hivatkozott továbbá arra is, hogy mivel a tényállás nem tartalmaz büntetőjogi értelemben eredményt, ezért velejárója lehet az, hogy olyan közlésekre is a büntetőjog eszközét fogják használni, amely kárt nem okozott, és a védekezést nem akadályozta.⁴⁵ Az Alkotmánybíróság már a 18/2000. (VI. 6.) AB határozatban is megállapította, hogy „az Alkotmány rendelkezéseiből nem vezethető le, hogy a büntetőjog – *ultima ratio* szerepe miatt – csupán a ténylegesen bekövetkezett káros eredményekre reagálhat és veszélyeztető tényállások esetén a büntetőjog eszköze szakszerűtlen és aránytalan.”⁴⁶ Mindezekon kívül, az 'alkalmas arra, hogy' fordulat gyakran szerepel a Btk.-ban, ilyenkor a kifejezés után lévő elemek bekövetkezését a jogalkotó nem követeli meg. Több szerző is felvetette, hogy a megghiúsítás szerepeltetése felesleges az akadályozás mellett, hiszen az akadályozás a megghiúsítás eseteit is lefedi. Egyetértve azonban Ambrus István és Gárdos-Orosz Fruzsina által írtakkal, hogy már a megakadályozás is alkalmas a büntetőjogi felelősség megállapításához, azonban a megghiúsítás súlyosító körülményként értékelhető.⁴⁷

Egyéb forrásban felvetődött a bizonyítási teher kérdése is, amelyre adható válasz az eljárásjogi szabályok alapján is egyértelműnek tűnhet, de az Alkotmánybíróság is rögzíti, hogy minden tényállási elemre vonatkozóan a hatóság kötelezettsége a bizonyítás.⁴⁸

Összességében végigvezetve az indítványban kifejtett érveket és az egyéb relevánsabb kritikákat, véleményem szerint cáfolható az az állítás, hogy az Alkotmánybíróság nem reagált az indítványozó által felvetett alapjogi problémákra.

45 IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 33. pont.

46 18/2000. (VI. 6.) AB határozat III/5. pont.

47 AMBRUS – GÁRDOS-OROSZ i. m. 1030.

48 <https://tasz.hu/cikkek/dermeszto-hatassal-jarhat-a-remhirterjesztes-tenyallasanak-modositasa> (2023. 03. 17.), 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [46] Indoklás.

4. Gyakorlati relevanciák

Leszögezem, hogy az eddigi tapasztalatok alapján sem mondható el, hogy a Btk. 337. § (2) bekezdésével összefüggésben egy kikristályosodott gyakorlat lenne, mivel három ítélet született, és valószínű – tekintettel arra, hogy csak különleges jogrend idején követhető el – hogy erre a bűncselekményre nézve még jódarabig nem is beszélhetünk kiforrott gyakorlatról, főleg hogy ez az elkövetési idő magában hordozza azt a lehetőséget, hogy minden különleges jogrend változtatni, formálni fogja a gyakorlatot, mivel annak kihirdetésének okai is differenciáltak lehetnek.

A három jogerős döntés közül kettőre nézve járásbíróóság ítélkezett, a harmadik esetében már törvényszék, azonban utóbbi esetében a jogerő óta nem telt el egy év, így ezek nem találhatók meg az anonimizált bírósági határozatok tárában. Ugyanakkor a rendőrség, az ügyészség és a bíróság honlapján is elérhető hivatalos közlemények az ügyekkel kapcsolatosan így az információk forrását elsősorban az utóbbiak képezték.

A nyomozóhatósággal összefüggésben elmondható, hogy volt olyan eset, ahol a feljelentést elutasította arra tekintettel, mivel nem közveszély színhelyen valósult meg a cselekmény, így nem tekinthető bűncselekménynek. Az ügyészség hatályon kívül helyezte a határozatot és új döntés meghozatalára kötelezte a rendőrséget, mivel nem vette figyelembe a rémhírterjesztés új, speciális tényállását, amely a közveszély színhelyétől függetlenül, az ország egész területére kiterjesztette a bűncselekményt.⁴⁹ Látható, hogy a rémhírterjesztés különleges jogrendre vonatkozó tényállásával kapcsolatosan merült fel olyan probléma egyes ügyek esetében, amelyek nem vezethetők vissza a tényállás megfogalmazására.

Kiemelendő a szerencsi férfi esete, aki egy Facebook posztban kegyetlen zsarnoknak és diktátornak nevezte a miniszterelnököt, valamint azt állította, hogy az „ország vezetése szándékosan időzítette a koronavírus tetőzésének idejére a kijárási korlátozás megszüntetését”, amely tömeges megbetegedéshez fog vezetni. A posztban a férfi utalt arra is, hogy a miniszterelnök, azért enged a kijárási korlátozásokon, hogy a költségvetés terheit ki tudja egyenlíteni a nagyszámú nyugdíjas elhalálózásával, valamint, hogy saját magának a népszerűsítése érdekében ezeket küld halálba.⁵⁰

49 <http://ugyeszseg.hu/feljelentesek-a-koronavirust-erinto-remhirterjesztesre-hivatkozva-a-fovarosi-fougyeszseg-sajtokozlemenye/> (2023. 03. 18.)

50 <https://media1.hu/2020/05/12/a-tasz-jogaszja-szerint-remiszto-hogy-a-rendorseg-bevitte-a-kormanyfot-biralo-szerencsi-ferfit-remhirterjesztes-vadjalva-a-hatosag-furcsa-ma->

Az ügyészség tényállási elem hiányában megszüntette az eljárást, válaszában kifejtette, hogy egy „később bekövetkezett esemény – a járványhelyzetben bevezetett korlátozások 2020. május 4. napján történt részleges feloldása – esetére nézve egy feltételezett állapotot elemez, így csupán feltételezésnek minősíthető, amely kizárja a bűncselekmény megvalósulását.” Továbbá, a közlés nem volt alkalmas a védekezés eredményességének akadályozására, sőt inkább a lazítások ellen fejtette ki a véleményényét, felhívva a figyelmet a vírus komolyságára.⁵¹ Hasonló volt a gyulai férfi esete, aki a kórházi ágyak felszabadítása ellen szólalt fel és állította, hogy ez „haldokló betegek [...] hazaküldését jelenti”.⁵² Mindkettő posztra nézve megállapítható, hogy a kormányzati döntésekre, a kormányfőre nézve erős kritikát tartalmazott, azonban a rémhírterjesztést mégsem valósították meg a közlések, azaz helytállónak bizonyult – amelyet az Alkotmánybíróság is kimondott – hogy a rémhírterjesztés új, speciális tényállásának célja nem a közéleti vitákra tartalmaz korlátozást.⁵³ Egyetértve Koltay Andrással az ügyekből jól látszik, hogy a kormányt és a kormányfőt érő szélsőséges bírálatok a szólásszabadsághoz tartoznak, így a Btk. 337. § (2) bekezdése szerinti bűncselekménynek nem minősülnek.⁵⁴

4.1. A Pécsi Járásbíróság ítélete

A tényállás szerint az elkövető egy közösségi oldalon, a saját, nyilvános idővonalára írt bejegyzésben a koronavírus járvány létezését, annak negatív egészségügyi következményeit tagadta, valamint a járvány terjedése érdekében hozott intézkedések okairól valótlan állításokat közölt. A vádlott posztjaiban több alkalommal is állította, hogy „nincs koronavírus-fertőzés és nem is volt, ez csupán félelemkeltés, a statisztikai adatokat meghamisították.” A járásbíróság a bejegyzéseket alkalmasnak ítélte arra, hogy akadályozzák a járványügyi intézkedéseket, különösen a kijárási korlátozás magatartási szabályait, ennek következtében a vádlottat megrovásban részesítette.⁵⁵

gyarazatot-adott-a-tortentekre/ (2023. 03. 18.)

51 <https://444.hu/2020/05/13/az-ugyeszseg-szerint-nem-kovetett-el-buncselekményt-a-ferfi-akit-facebook-posztja-miatt-remhirterjesztesert-allítottak-el-o?fbclid=IwAR2aK2q3BBbBN8-rGc3lYdTmv13FYWYeGgo5ooRAbCDYEKceU55dVhBn0uk> (2023. 03. 18.) Az ügyészség a hírportál megkeresésére adta a fenti válaszokat.

52 <https://www.bama.hu/orszag-vilag/2020/05/azt-terjesztette-haldoklo-betegeket-kuldenek-haza-gyularol> (2023. 03. 18.)

53 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [52] Indoklás.

54 KOLTAY i. m. 337.

55 <https://pecsitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlemeny/20201006/jogerosen-megrovas->

4.2. Ózdi Járásbíróság ítélete

A tényállás szerint, 2020. április 4.-én egy videomegosztó közösségi portálra töltöttek fel egy olyan videót, amelyben a felvételen szereplő férfi a következő állításokat tette: „koronavírus nem létezik [...] mindenki vonuljon utcára, nincs betegség, nincs koronavírus [...] mindenki jöjjön ki az utcára, ne féljen a koronavírustól, mert nincs, nem létezik, nincs ilyen betegség.” A vádlott, tehát videón keresztül – amelyet 1500 személy tekintett meg – buzdította a polgárokat, hogy szegjék meg a hatályos járványügyi szabályokat, így cselekménye alkalmas volt a védekezés eredményességének akadályozására, illetve megghiúsítására, így a járásbíróság 1 év 10 hónap szabadságvesztést szabott ki, amelynek végrehajtását 2 év próbaidőre felfüggesztette. A döntés az ügyészség és a vádlott elfogadásával jogerőssé vált.⁵⁶

A most ismertetett döntés remekül mutatja azt, hogy az a közlés, amely a járvány terjedése elleni védekezés megghiúsítására is alkalmasnak mutatkozik, súlyosabb büntetést is von maga után, hiszen a három jogerős ítélet közül a jelenlegi volt egyedül alkalmas a védekezés megghiúsítására és ennél is szabta ki a bíróság a legszigorúbb büntetést a rémhírterjesztés új tényállására nézve.

4.3. Nyíregyházi Törvényszék ítélete

A vádiratban foglaltak szerint a vádlott „értelmetlen intézkedésnek nevezte a nyugdíjasok számára biztosított vásárlási időszávot, a kormányzat intézkedéseit víruspropagandának, illetve az egész védekezést mesterségesen szított hisztériának nevezte”, valamint tagadta a szájmascok védelmi funkcióját az interneten, saját oldalán megjelentetett írásában. A járásbíróság a vádlottal szemben – tárgyalás tartása nélkül – rémhírterjesztés büntette miatt 1 év – végrehajtásban 2 évre felfüggesztett – börtönbüntetést szabott ki, azonban a vádlott a döntést nem fogadta el, tárgyalás tartását kérte.⁵⁷

A Nyíregyházi Járásbíróság továbbra is megvalósítottknak látta a rémhírterjesztés büntettét, mivel a vádlott a kötelezően elrendelt maszkviseléssel összefüggésben állította, hogy a „szájmascok az egészségre ártalmas és értelmetlen védekezési eszközök.” A vádlott által közölt írás, amely valós

ban-reszesitette-pecsi-jarasbirosag-remhirterjesztot (2023. 03. 18.)

56 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemlenyek/miskolci-torvenyszek-buntetovegzes-remhirterjesztessel-vadolt-ferfi-ugyeben> (2023. 03. 18.)

57 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemlenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-nem-fogadta-el-birosag-vegzeset-remhirterjesztessel> (2023. 03. 18.)

tényeket ferdített el, alkalmas volt arra, hogy a védelmi intézkedések célját és eredményességét akadályozza, azonban a járásbíróság – előző döntésén változtatva – 100.000 forint pénzbüntetésre ítélte.⁵⁸

Az ügy azonban fellebbezés végett a Nyíregyházi Törvényszék másodfokú tanácsa elé került, amely hangsúlyozta, hogy a „vádlott gyógyszerész felsőfokú végzettségéből adódóan tisztában volt azzal, hogy a sebészeti maszkokat különböző fertőzések terjedésének megelőzésére már korábban is használták és így azok alkalmasak lehetnek a cseppfertőzéssel terjedő COVID fertőzés mérséklésére, akadályozására is.” Mindebből következik az, hogy túlmutat a kormányzati intézkedések kritikáján az az állítás, hogy a maszkhasználat semmi befolyással sincsen a fertőzés terjedésére nézve. A Törvényszék megállapította, hogy a védekezés eredményességének megghiúsítására nem voltak alkalmasak a vádlott állításai, azonban annak akadályozására igen. Ugyanakkor a bűncselekmény elkövetése óta eltelt hosszabb időre, „a veszélyhelyzet megszűnésére és a koronavírus járvány elleni eredményes védekezésre, a bíróság döntése szerint a kizárólag a rendkívüli jogrend idején elkövethető bűncselekmény miatt a legenyhébb büntetés kiszabása is szükségtelen a vádlottal szemben annak érdekében, hogy visszatartsa őt a további bűncselekmény elkövetésétől”, ezért csak a legenyhébb intézkedést, a megrovást alkalmazta, amely a jogerős döntés.⁵⁹

Az alkotmányjogi panaszban is felvetődött, hogy vitatott kérdések esetében mennyiben lehetséges megállapítani a felelősséget, ha utóbb kiderül, hogy az egyén tévedett, amelyre – mint korábban is láthattuk – az indítványozó a maszkviselést hozta példának, mivel a szakemberek is megkérdőjelezték a maszkviselés kötelezővé tételét. Azonban hangsúlyozandó, hogy a jelen ügyben a vádlott nem azért valósította meg a rémhírterjesztés büntetést, mert a maszkviselés szabályait vagy annak védelmi fokát kritizálta volna, hanem mert annak teljes védelmi funkcióját tagadta, mikor a maszkviselés már a spanyolnátha óta bevett védekezési eszköz a különböző fertőzések ellen, amelyről a vádlottnak végzettségéből kifolyólag is tudnia kellett. A vitatott tények tekintetében – ahogyan arra korábban is utaltam – az Alkotmánybíróság az objektív értelemben vett valóságnak tulajdonított jelentőséget. Továbbá, a szándékosságból is következik, hogy az elkövetőnek tudnia kell arról, hogy az általa közölt tények valótlanok, vagy elferdítettek, ennek hiányában bűncselekmény sem valósul meg.

58 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-remhirterjesztes-buntette-miatt-itelte-el-birosag> (2023. 03. 18.)

59 <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-megrovasra-enyhitate-torvenyszek-remhirterjesztes> (2023. 03. 18.)

A másik lényeges kérdés Bencze Mátyás és Győry Csaba írásában merült fel, amelyben azt vizsgálták, hogy az Alkotmánybíróság az alkotmányos követelményben használt 'tudnia kellett' kifejezéssel – amely arra utalt, hogy az elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett, hogy az általa közölt tény hamis vagy hamisított – kitégította a törvény megfogalmazását, és ezzel a bűncselekmény alkalmazási körét a gondatlan elkövetésekre is, avagy csak fogalmazásbeli pontatlanságról van szó. A szerzők végül az utóbbit látták alaposnak, álláspontom szerint azonban egyik sem helyes.⁶⁰

A testület egyrészt a határozatban több helyen is következetesen megállapította, hogy csak a szándékos elkövetés valósítja meg a bűncselekményt – ezeket a részeket fentebb már ismertettem – másrészt magát az alkotmányos követelményt is azzal nyitja, hogy „szándékos bűncselekmény”, emiatt a testület nem tett arra irányuló kijelentéseket, hogy a törvénnyel ellentétesen, a gondatlan közlésekre is alkalmazni kellene a bűncselekményt. Ugyanakkor pontatlanságról sem beszélhetünk hiszen, a testület az elkövetés idején vitatott és csak a későbbiekben hamisnak bizonyuló tényekre reflektált az alkotmányos követelmény során. Ezért is fogalmazott úgy az Alkotmánybíróság, hogy az „elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett” arról, hogy az egy hamis vagy saját maga által eltorzított tény, hiszen ha csak utóbb derül ki, hogy az általa tett állítás az hamis, de az elkövetéskor még az addigi ismeretek alapján ez nem volt tudott, akkor az elkövetőnek nem kellett tisztában lennie azzal, hogy az általa közölt tény az elkövetéskor hamis volt.

Ugyanakkor a Nyíregyházi Törvényszék ítéletével is párhuzamba lehet hozni a kérdéskört, hiszen a bíróság külön hangsúlyozta, hogy a „vádolt gyógyszerész felsőfokú végzettségéből adódóan tisztában volt azzal, hogy a sebészeti maszkokat különböző fertőzések terjedésének megelőzésére már korábban is használták”. Jelen esetben sem alkalmazta a Törvényszék a Btk. 337. § (2) bekezdését törvényellenesen kiterjesztve azt a gondatlan elkövetésre is még akkor sem, ha az idézett mondat úgy is megfogalmazható lett volna, hogy a vádlottnak gyógyszerész felsőfokú végzettségé alapján *tudnia kellett*, hogy a sebészeti maszkokat különböző fertőzések terjedésének megelőzésére már korábban is használták. A jogalkalmazók számos szándékos bűncselekmény megvalósulása során vizsgálják azt, hogy a vádlott tudata mit fog át, akár végzettségéből, akár egyéb ismeretéből kifolyólag milyen többlettudást szerzett, azonban a bíróságok e joggyakorlattal nem szélesítik ki a szándékos bűncselekmények alkalmazási körét a gondatlan magatartásokra is.

60 BENCZE–GYŐRY i. m. 622–623.

5. Véggövetkeztetések

Az eddigi esetekből megállapítható, hogy a bíróság – megfelelően a törvény szövegének és az indokolásnak – a kormány által a védekezés érdekében hozott intézkedéseket – mint a maszkviselésre vonatkozó szabályok vagy a kijárási tilalom – tekintette elkövetési módnak, vagyis e cselekményeket ítélte alkalmasnak arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozzák vagy megghiúsítsák az eddigi gyakorlata alapján.

Továbbá, a jogerős ítéletek alapján nem igazolódtak be azon kritikai állásfoglalások sem, hogy a szabályozás valódi célja a kormány intézkedései ellen felszólaló kritikus hangok elnémítása lett volna. Bár büntetőeljárások indultak a politikai megszólalások, vagy a kormányintézkedések kritikáival kapcsolatosan, azonban vádemelésre egy ilyen esetben sem került sor és az ügyészség következetes álláspontja is az volt, hogy az ilyen közlések nem tartoznak a rémhírterjesztés bűncselekménye alá.⁶¹ Érthető ugyanakkor az is, hogy egy jogkövető polgár számára a közlések tekintetében visszatartó hatást vált ki, ha egy büntetőeljárás gyanúsítottjává válik és kihallgatják, valamint házkutatást rendelnek el az otthonában, esetleg az elektronikai eszközeit lefoglalja a rendőrség, függetlenül attól, hogy aztán megszüntetik az eljárást bűncselekmény hiányában.⁶² Ezért is kulcsfontosságú, egyetértve Koltay Andrással, hogy a joggyakorlat már a kezdetektől fogva nyilvánvalóvá tegye, hogy a közéleti viták és a kritikus vélemények a rémhírterjesztés szabályozási körén kívül esnek, ezzel megakadályozva azt, hogy a büntetőjog ereje visszaszorítja a közéleti vitákat. Az Alkotmánybíróság törekedett is erre, hiszen elvi élel kijelentette, hogy az „új tényállás nem terjed ki a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatásra”.⁶³

Összességében a kezdeti nehézségek ellenére, amelyek elsősorban a nyomozóhatóságnál összpontosultak, betudhatók annak, hogy egy új tényállást kellett megítélniük egy világvárvány idején, amikor a járvánnyal, kapcsolatba hozható bűncselekményeknek a száma nagymértékben nőtt, nemcsak ha-

61 NF. 1086/2020/66. számú Ügyészségi iránymutatás.

62 https://m.hvg.hu/itthon/20200513_ugyeszseg_remhirterjesztes_szerencs (2023. 04. 11.)

A szerencsi ügy gyanúsítottja is – akivel szemben az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntették – úgy nyilatkozott az újság számára, hogy „a foglalkozás – utalva a gyanúsításra, a házkutatásra és az előállításra – elérte azt az eredményét, hogy engem valószínűleg bekussoltatnak.”

63 KOLTAY i. m. 338., 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [59] Indoklás.

zánkban, de világszerte is.⁶⁴ A rémhírterjesztés a Btk 337. § (2) bekezdésének fordulatára vonatkozó több mint 130 büntetőeljárásnak véleményem szerint a beérkezett feljelentéseknek a nagy száma volt az oka, amelyeket a rendőrségnek kötelessége volt kivizsgálni, erre vonatkozóan előremutató lenne a nyomozóhatóság által készítendő statisztika, hogy a rémhírterjesztéssel összefüggésben a különleges jogrend idején indult eljárások hány százaléka indult feljelentés útján, illetve hivatalból. Azonban az a tény, hogy a nagyszámú büntetőeljárás ellenére összesen csak három jutott el a bírósági szakig számomra arra enged következtetni, hogy a rendőrség és az ügyészség képes volt arra, hogy kiszűrje a jelentős mennyiségű ügyek közül is a büntetőjogilag releváns cselekményeket.

Végezetül pedig, álláspontom szerint, a tényállás absztrakt megfogalmazása következtében képes a norma arra, hogy betöltse azt a funkciót, hogy bármely a különleges jogrendre okot adó esemény bekövetkeztével a köznyugalom védelmét elláthassa. Ugyanis, mint ahogyan korábban is említettem, a vizsgált bűncselekmény tényállása a járványhelyzet elmúlásával is hatályban maradt és egy újabb különleges jogrend esetében ismételten alkalmazhatóvá válik. Egy ilyen szituációban az alkotmányos rend normál működésére való visszaállítás a bűncselekmény megalkotásának szükségességét erősíti, azonban egy taxatív felsorolásból álló tényállást nem lehet megalkotni, de még csak példálózó felsorolás is aggályokba ütközhet tekintettel arra, hogy a különleges jogrendet kiváltó okok eltérőek lehetnek egymástól, a jogalkotó nem képes mindegyiket előre számításba venni.⁶⁵ Ezt támasztja alá az a tény is, hogy egészen a járvány megjelenéséig hazánkban elsősorban árvizek esetén hirdetett ki a jogalkotó veszélyhelyzetet az ország katasztrófával érintett területeire, de példának okáért a vörösiszap katasztrófa is, mint az ország egyik legsúlyosabb ipari szerencsétlensége, megalapozta az érintett településen a különleges jogrendet. A korábbiaktól eltérően a járvány következtében

64 <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/az-uj-koronavirus-helyzettel-osszefuggo> (2023. 03. 19.), DORNFELD László: A koronavírusjárvány hatása a kiberbűnözésre. *In Medias Res*, 2020/2, 194–195, 201. A magyarországi bűnözés növekedésére több büntetőjogász is megállapításokat és becsléseket tett, amelyek többek között a következő tanulmányban olvasható: GÁL István László: A koronavírus (COVID-19) és az általa okozott gazdasági világválság lehetséges hatásai a bűnözésre. *Magyar Jog*, 2020/5, 263–264.

65 Vö.: BENCZE–GYŐRY i. m. 623.

ÍÁ szerzők a lehető legrészletesebb és pontosabb körülírást szorgalmazzák azon esetkörökre nézve, amelyek megvalósítják a rémhírterjesztés 337. § (2) bekezdésében szabályozott tényállását.

életbe lépett veszélyhelyzet annyiban különbözött, hogy területileg ez az egész országot érintette.⁶⁶

A vírushelyzettel összefüggésben megállapítható, hogy a védekezés érdekében hozott intézkedések a polgárok számára ismertek voltak, másrészt különböző csatornákon jutottak el hozzájuk a jogszabályok, ami igen lényeges, tekintettel arra, hogy a védekezés eredményességét szolgáló intézkedéseket az adott különleges jogrendben hozott jogszabályok állapították meg.

66 LÁSZLÓ Viktória – MUHORAY Árpád: A veszélyhelyzeti szabályozás alkotmányos jogfejlődési tapasztalatainak értékelése. *Hadtudomány*, 2021/E-szám, 147–148., 155.

Glossa luridica

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának állam- és jogtudományi folyóirata

Szerkesztési szabályok

A törzsszöveget Calibri betűtípussal, 12-es betűmérettel, normál sorközzel, nullás térközzel, bekezdés előtti és végi sorköz nélkül, sorkizárva kell írni.

Cím:

A CÍM VÉGIG KISKAPITÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Alcím normál szedéssel, középre zárt

ALATTA A SZERZŐ NEVE („DR.” VAGY MÁS ELŐTAG NÉLKÜL, KIVÉTEL AZ IFJ. STB.)
KISKAPITÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Szerző neve alatt titulusa és (zárójelben) intézménye kurziválva (vezetői megbízás nélkül)

Például:

ACTIO COLLECTIVA EUROPAE ANTE PORTAS

Európai kollektív igényérvényesítés a kapuk előtt

UDVARY SÁNDOR
egyetemi docens (KRE ÁJK)

Absztrakt és kulcsszavak:

A címet és a szerző(k) nevét követően egy 8-10 soros, a tanulmány elkészítésének okait, a mű céljait, módszereit és eredményeit röviden összefoglaló absztraktot, valamint a tanulmányban használt legfontosabb fogalmakat és kifejezéseket rögzítő rövid felsorolást (kulcsszavak) is kérünk. A magyar változat mellett kérjük a tanulmány címének angol nyelvű változatát, valamint az absztrakt és kulcsszavak angol fordítását is.

A törzsszöveg tagolása:

A szöveg tagolása elsődlegesen **félkövér** szedésű és arab számozású fejezet-címekkel történik. Az esetleges további tagolás mélysége összesen legfeljebb négy egység lehet, azzal, hogy a második egység esetében a cím szintén **félkövér**, a harmadik egység esetében normál, míg a negyedik esetében *dólt* szedésű.

Például:

1. A jog

1.1. A jog fogalmi elemei

1.1.1. Magatartásszabály

1.1.1.1. *Tilalom*

Az automatikus számozást kérjük kikapcsolni.

A bekezdéseket csak ENTER választja el, behúzás, tabulátor használata kerülendő. Amennyiben azonos bekezdésen belül szeretne új sort kezdeni, sortörés alkalmazandó (shift+enter). A bekezdések végső formájukat a tördelés során nyerik el.

A törzsszövegben a kiemelést a kurziválással lehet jelölni, minden más stílus (aláhúzás, **félkövér**, KISKAPITÁLIS) használata a törzsszövegen belül kerülendő.

Szakirodalmi hivatkozás:

A cikkben végjegyzet nem használható, kizárólag folyamatos (arab) számozású, 10-es betűméretű lábjegyzetek használhatók. A cikkhez irodalomjegyzék nem csatolható.

Könyv idézése:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel: *Az idézett könyv teljes címe kurziválva* [Többkötetes mű esetén a teljes cím után zárójelben kell utalni a kötet számára római számmal (pl. I. kötet), szükség esetén annak címével.]. Megjelenés helye, kiadó neve, a megjelenés éve, oldalszám (bármilyen oldalra való további utalás, pl.: p., pp., o., old., oldal szövegszerű használata nélkül!).

Például: SZLADITS Károly: *Magyar Magánjog (I. kötet. Általános rész – Személyi Jog)*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941, 271–273.

Külföldi szerző esetén a szerző családi neve áll elől, ezt követi keresztnéve (utóneve). Ilyenkor a két név között vessző áll. Ha idegen nyelvű a kézirat, és magyar szerző magyar művére utal, a vezetéknev áll elől, majd vesszővel elválasztva jön a keresztnév. *Utóbbi három szabály a tanulmánykötetben, illetve folyóiratban megjelenő írásokra utalás esetén is irányadó.* A kiadás helye után szükség esetén a (kiadás országa) zárójelben megadható.

Például: JONES, Craig: *Theory of Class Actions*. Toronto (Canada), Irwin Law Inc., 2003, 14–15.

Az oldalszámok között nagyköötjel (–) használata szükséges.

Idézés tanulmánykötetben szereplő cikkből:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, keresztnéve normál betűvel: *Az idézett tanulmány teljes címe kurziválva.* In: A TANULMÁNYKÖTET SZERKESZTŐJÉNEK VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel (szerk.): *Tanulmánykötet címe normál betűvel.* Megjelenés helye, kiadó, a megjelenés éve, oldalszám.

Például: UDVARY Sándor: *Szenzorok mátrixában. Joggyújtások a digitális világ felépítésében.* In: GYEKICZKY Tamás (szerk.): *Határtér: Digitális kihívások a jogban.* Budapest, Patrocinium Kiadó, 2021, 159–171.

Idegen nyelven megjelent mű esetén a szerkesztésre utalás is az adott nyelvhez igazodjon. Leggyakrabban: (ed.), (eds.), illetve (Hrsg.).

Cikk folyóiratból:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel: *Az idézett cikk teljes címe („In” nélkül!). Folyóirat címe kurzívval,* a megjelenés éve/a folyóirat lapszáma, oldalszám. A megjelenés évét követően – tipikusan egyes nem magyar folyóiratok esetében – megadható az évfolyam- és lapszám is: év, évfolyam (lapszám) formában.

Például: ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible.* *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007–1010. vagy ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible.* *Denver University Law Review*, 1995, 72 (7), 1007–1010.

A folyóiratok általánosan (esetleg hivatalosan) használt rövidítései a jegyzetekben nem használhatók. (pl. JTK a Jogtudományi Közlöny helyett nem lehet).

Internetes hivatkozás:

Az URL megjelölésével és a letöltés időpontjának megjelölésével történik a hivatkozás

Például: www.echr.coe.int/Convention/webConvenHUN.pdf (2016. 03. 17.)

Ismételt hivatkozás:

Már idézett műre hivatkozás: SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL i. m. + oldalszám

Például: VÉKÁS i. m. 233.

Ha már a szerző több művére történt hivatkozás, akkor a hivatkozott mű megjelenésének éve zárójelben kiegészíti az előbbit – pl. VÉKÁS (1994) i. m. 233.

Ha egy szerzőnek azonos évben több műve is megjelent, melyek hivatkozásra kerülnek, betűjellel teszünk különbséget (ezt az első, teljes hivatkozásnál már jelezni kell):

Így első alkalommal ALEXANDER, Larry: A unifying theory? Impossible. *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007–1010. [a továbbiakban: ALEXANDER (1995a)]

Ezt követően ALEXANDER (1995a) i. m. 1008.

Ha a következő lábjegyzet ugyanabból a műből származik: Uo. 34.

Lábjegyzet mindig nagybetűvel kezdődik, a végén pont zárja le, vö., ld., pl. rövidítéseket használhatjuk (a nagybetűs kezdés és a ponttal való lezárás nem érvényesül internetes hivatkozásnál). Az op.cit., ibid., cf., e.g. és egyéb rövidítések a magyar nyelvű tanulmányokban kerülendők.

Idegen szöveg idézése:

Az idézet elején és végén nyomdai idézőjelet használunk: tehát „idézet” és nem „idézet”. Ha nem pontosan úgy kezdenénk az idézetet, ahogy az az eredetiben szerepel, akkor a korrekcióra szögletes zárójelet használunk: „[I] dézet”. Ugyanígy járunk el, ha az idézetből kihagyunk részeket ([...]), vagy ha értelemzavaró részt korrigálunk. Az idézetben belüli idézet jelölése a hagyományos módon, ún. lúdlábbal történik („a »clear and present danger« elve alapján...”).

Lábjegyzetben történő idézés esetén a lábjegyzetszövegben idézünk, anélkül, hogy megtörnénk a lábjegyzetszöveget (nem kell tehát új bekezdés).

Az idézetet sehol nem kell kurziválni.

Például: „[Mivel] a pártok a politikai rendszer meghatározó részei, helyénvaló, hogy az általános rendelkezések között [...] szól róluk az Alkotmány. [...] [A] pártok más alkotmányokban [is] az állami szervek és az alapjogok fejezetein kívül, vagy a szuverenitáshoz, vagy a választójoghoz illeszkedve szerepelnek.”

Kiemelés:

Nem dupla, hanem szimpla idézőjellel, pl. ‘jogrend’ (és nem „jogrend”)

Kiemelhető: egy-egy fontos szó, sajátos értelemben használt szó, idegen szó, általánosan használt jogi alapelv.

Kurziválás:

Akkor alkalmazzuk, ha hangsúlyozni akarunk valamit (az idézetet önmagában még nem kurziváljuk).

